

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 12 (Eylül/ September 2023), s. 269-283.

Geliş Tarihi-Received: 13.07.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 10.08.2023

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1326914

Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 1514 Numarada Kayıtlı Mecmû'anın Tanıtımı ve İncelenmesi*

*Introducing and Analysis of the Journal Registered in the Süleymaniye Library,
Nafiz Paşa, Number 1514*

Muhammed Hüseyin ÜNLÜSOY**

Öz

Bu çalışmanın konusu Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 1514 numarada bulunan el yazması mecmû'anın tanıtımı ve incelenmesidir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, mecmû'anın nitelikleri ve tanıtımı; ikinci bölümde Osmanlı edebiyatı sahası şairlerinin mecmû'adaki şiirleri tablolar halinde incelenecektir. Üçüncü bölümde sonuç başlığı altında bir değerlendirme yapılacaktır. Daha önce hakkında üç ayrı bölüm incelemesi ve çalışması yapılan mecmû'ada Arapça, Farsça ve Türkçe; dinî ve edebî içerikli şerhler, kısa notlar, sözlük alıntıları ve sözcük açıklamaları, fetvalar, çeşitli nazım şekil ve türlerinde şiirler, mecmû'adaki bazı şiirler hakkında kısa notlar, mektuplar, kısaca olarak nitelenebilecek küçük hikâyeler bulunmaktadır. Mecmû'anın zahriye sayfasında içindekiler sayfası olarak vasıflanabilecek bir de tablo bulunmaktadır. Bu tablodan hareketle biz de bu başlıkları bölümler olarak değerlendirip mecmuayı tanıtaçağz. Mecmû'a bu sayfadaki bilgilerden hareketle 17. yüzyıl Mevlevî muhîti şairlerinden Fasîh Ahmed'in dest-i hattından çıkmıştır. Ancak mecmuadaki bütün metinler Fasîh'e ait değildir.

İkinci bölümde ise Osmanlı Edebiyatı Sahası şairlerinin şiirleri; nazım biçimi, aruz, nisbet kayıtları, yazarı belirlenemeyen ve mahlassız Türkçe şiirler incelenecektir. 3. bölümde de ilk kısımlardaki bilgilerin yorumlanmasına ve mecmua hakkında bir tanımlama yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı sahası klasik Türk edebiyatı, mecmua, şiir, 17. yüzyıl Osmanlı edebiyatı, klasik Türk edebiyatının kaynakları.

Abstract

The subject of this study is the introduction and examination of the handwritten manuscript magazine located in the Süleymaniye Library, Nafiz Pasha No. 1514. The study consists of 3 parts. In the first part, the characteristics and presentation of the magazine; In the second part, the poems of the poets of the Ottoman Literature Field in the magazine will be examined in tables. In Chapter 3, an evaluation will be made under the title of conclusion. In the magazine, which is examined and studied in 3 different chapters, it is used Arabic, Persian and Turkish

* Bu makale, tarafımızdan Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan "Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Koleksiyonu 1514 Numarada Kayıtlı Mecmû'adaki Türkçe Şiirler (İnceleme-Metin)" adlı çalışmadan elde edilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara/Türkiye, e-posta adresi: muhammedhuseyin66@gmail.com, ORCID: 0009-0009-8706-9249.

languages for religious and literary scholia, short notes, dictionary excerpts and word explanations, fatwas, poems in various verse forms and types, short notes about some poems in the magazine, letters, and small stories that can be described as parables. There is also a table that can be qualified as a table of contents on the dorsal page of the magazine. Based on this table, we will evaluate these titles as chapters and introduce the journal. Based on the information on this page, the Mecmû'a came out of the autograph of the 17th century Mevlevi poet Fasîh Ahmed. However, not all texts in the magazine belong to Fasîh.

In the second part, the poems of the poets of the Ottoman Literature Field, their verse form, prosody, relativeness records and Turkish poems whose author cannot be determined or not will be examined. In the third chapter, it will be tried to interpret the information in the first parts and to make a definition about the magazine.

Keywords: Classical Turkish literature of the Ottoman field, mecmua, poetry, 17th century Ottoman literature, resource of classical Turkish literature.

1. Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 1514'te Kayıtlı Mecmû'anın Tanıtımı

1.1. Nüşanın Nitelikleri

Mecmû'anın tavsifi fiziksel olarak şu şekildedir: Karton kapaklı, koyu vişneçürüğü renkli, şemsesi ve cetvelleri çiçek süslü, ön kapak üst köşebentleri yıpranmıştır. İç kapakta tıgılı şemsesi bulunmaktadır. Şirazesi topludur. Kullanılan kâğıt koyu saman sarısı rengi olup mecmû'anın ilerleyen kısımlarında da kâğıt yer yer gubarî, çiçek süslüdür ve çeşitli çiçekler filigran olarak kullanılmıştır. Ön kapaktan sonraki ilk sayfa gubarî, yaprak süslü kâğıtla başlamıştır. 1b'de cetvelsiz, ilk hücrelerinde "*Şerhü Celâl ed-Devvânî 'alâ-Rubâ'ıyyâtihî*" yazan bir tablo bulunmaktadır. Tablo da çeviri yazı ile ilerleyen bölümlere eklenecektir. Mecmû'anın sonu ise "Eger irer ise seyr-i hîsâr mevsimine" mısra ile bitmektedir. 2a'da kütüphane kayıt mühründe, *Vakafe in kitâb bende-i Mevlânâ es-Seyyîd Abdu'r-Rahmân Nâfiz Paşa Mevlevî-hâne-i Bâb-ı Cedîd der-Astâne* ibaresi mevcuttur. Mührün üstünde Arap harfleriyle 1514 yer numarası bulunmaktadır. Metinlerin başladığı varak Arapça 1 sayısı ile numaralandırılmıştır. Bu numaradan önce 3 numaralı varak bulunmaktadır. Toplamda 292 varak olup poz fotoğraflarında son varığın b yüzü bulunmamaktadır.

Yazmada siyah ve kırmızı mürekkeple metinler; kırmızı, sarı, mavi ve yeşil mürekkeple başlıklar yazılmıştır. Hattı ta'lik olup kırık (hurde) cinsidir. Bazı bölümlerde kalın rika'a ve ince/kalın kırık nesih hat örnekleri de göze çarpmaktadır.

1.2. Müellif/Müstensih ve Tarihi

Yukarıda zikrettiğimiz tablonun haricinde tablodan sonraki 2 varakta çeşitli mühür ve küçük metinler olsa da kenarlardan su almış ve dağılmıştır. Metnin başladığı varaktan 1 varak önce a yüzünde 4 temellük kaydı ve 1 istinsah kaydı bulunmaktadır. Mecmû'anın muharriri Fasîh Ahmed Dede'dir (ö. 1699). Bu bilgidan hareketle en geç 1699 yılında tamamlanmıştır, denilebilir. Ancak yazma eserler sonradan ekleme ve çıkarmaya uygun eserler olduğundan, bu kaydın aksini düşündürten bilgileri mecmû'anın muhtevasını incelerken ifade edeceğiz.

1. temellük kaydı: "*Min-kütübi....*" su alıp mührü dağılmıştır.
2. temellük kaydı: "*Sâre min-temellikâti'l-fakîr Süleymân....*"
3. temellük kaydı: "*Min-kütübi'l-fakîr es-Seyyîd Mehmed Şerîf 'Ata'ullâh Efendi-zâde*" Mühürde sadece "*Şerîf*" kelimesi okunabilmektedir.
4. temellük(vakıf) kaydı: "*Ez-kütüb-i mevkûfe-i Mevlevî-hâne-i Bâb-ı Cedîd der-Âstâne*"

İstinsah kaydı: “*Temme istinsahahu el-'abdü'l-fakiru'llâh Azze-i Şân Veliyü'd-dîn¹ el-Fâzîlî Elmasî be-Kostantiniyye ğafera lehu*”. Mühürde “*Veliyü'd-dîn*” ibaresi okunmaktadır. Bi-nukat olarak yazılmıştır.

1.3. Mecmû'anın Dil Özellikleri

Mecmû'a dil çeşitliliği bakımından Osmanlı edebiyatının Türkçe, Arapça ve Farsça sacayaklarına sahiptir. Dil bakımından Eski Anadolu Türkçesi dönemi ses özellikleri görünmektedir. Ancak düzlük-yuvarlaklık uyumuna ait kurallarda esneme dikkat çekmektedir. İmla konusunda bütün mecmû'ada yeknesaklıktan bahsetmek mümkün değildir. Yer yer nokta eksiklikleri, boş bırakılan yerler, tashih kayıtları, özellikle Türkçe kelimelerde aynı kelimelerin farklı yazımları -okutucu sesler bağlamında- gözden kaçmamaktadır.

1.4. Mecmû'anın İstif/Mizanpaj Özellikleri

Mecmû'ada sayfa düzeni ise manzum ve mensur metinlerde değişiklik göstermektedir. Bununla beraber eserin tamamında sayfa kenar boşlukları bulunmaktadır. Mensur metinlerde sayfanın sağ üst köşesinden sol alt köşesine kadar istif biçiminde çapraz bir yazım mevcuttur. Bazı bölümlerde ise klasik sayfa düzeni vardır. Metin sayfanın üst kısmından aşağı doğru istif edilmiştir. Bunlarla beraber der-kenar olarak adlandırabileceğimiz bazı kısımlarda metin aşağıdan yukarı doğru ya da sol kenardan sağ kenara doğru yazılmıştır. Derkenarda, bazen, sayfa baş aşağı getirilerek kullanılmıştır.

Manzum metinlerde ise matla' beyitleri, satır sonu yukarıda satır başı aşağıda olacak şekilde, her beyit ayrı 2 satır biçiminde, makta' beyti de müsvavi bir biçimde istif edilmiştir. Mecmû'anın tamamında satır sayısı hakkında sabit bir veri ortaya koymak zordur. Son bölümdeki şiirler haricinde metnin tamamında, şairlerin isimleri, bölümlerin başlıkları, siyah mürekkepten başka renklerde ayrı ayrı yazılmış, bölümler içerisinde ise tekrar eden şairlerde *lehu*, *ve lehu ez-eş'âr-ı gazeliyât* gibi ilgi ifadeleri kullanılmış ve mahlasa/isme göre başlıklandırılmıştır.

1.5 Mecmû'anın İçerik Bilgisi

Bu başlıkta mecmû'anın içerdiği metinleri zahriyedeki tabloyu çevirip oradaki bilgilere göre ifade edeceğiz.

1.5.1 İçindekiler Tablosu

Sağdan sola doğru:

Tablo 1. Mecmuanın içindekiler sayfası

<i>Mi'râciyye-i 'Abdü'l-Bâkî Ârif Efendi</i> (41)	<i>Ebyât ez-eş'âr-ı Sâ'ib</i> (39)	<i>Rubâ'ıyyât-ı Fârsiyye der münâcât-ı Hazret-i Bârî</i> (31)	<i>Şerhu El-Celâl Ed-Devvânî 'alâ-Rubâ'ıyyâtihi</i> (1)
<i>Şerh-i müşkilât-i 'Örfî li-Neşâtî Efendi</i> (71)	<i>Eş'âr-ı Şehrî vü Cevrî vü Nahîfî vü ğayri-him</i> (68)	<i>Eş'âr-ı Nâbî Efendi</i> (61)	<i>Eş'âr-ı Türkiyye li-muharriri'l-mecmû'a Dervîş Fasîh</i> (56)

¹ Bkz: Özcan, T. (2013). Veliyüddin Efendi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/veliyuddin-efendi>. [Erişim tarihi:15.06.2023].

Şerhu ebyâtu 'Arabîyye mine't-Tasavvufi li-Abdu'llâh El-Va'iz (91)	Na't-ı Na'îlî ve eş'âr ev eş'âr-ı digerân (86)	Lügât-ı müntehabe ez-Düstûrû'l-Amel Riyâzî (81)	Şerh-i çend-beyt-i müşkil ez-eş'âr-ı digerân lehu eydan (80)	
El-İktibâsâtü'l-İlhâmîyye (99)	Ed'iye-i uhrâ li's-Şeyhü'l-mezkûr (97)	Du'â-i eş-Şeyh İbnü'l-A'rabî ba'dü't-tavâf ve's-sa'yi el-menkülün mine'l-Fütuhât (93)	'Akîdetü Ebû Medyen Kuddise sırrahu (92)	
Ed-Du'âi'l-menkül 'an-Ca'fer-i Sâdik (114)	el-Emsal ve'l-Hikem ve mâ-yenabihâ (113)	el-Kitâbü'l-Hâdi li'l-Mühtedî li't-Tilimsânî (110)	Mektûbu'l-Gazâlî ilâ-Aynî'l-kudâti'l-Hemedânî (100)	
Makâle vü mekatîb ez-Münşeât-i Fasîh (134)	İntihâb ez-Şehrî vü Güllî (128)	Şerh-i kasîde-i 'Örfî (121)	Risale-i Fârsiyye der 'aşk (117)	
Mi'râciyye-i Nâdirî ve ğayrihâ (217)	Nu'ût-ı şerîfe-i Türkiyye li-Rızâyî (212)	Eş'âr-ı Fârsiyye (187)	Eş'âr-ı Türkiyye (147)	
Risâle-i İbn-i Kemâl fi-hakkı İbni'l-'Arabî (257)	Terceme-i 'Örfî ez-inşâyı Saruhân (249)	Eş'âr-ı Fârsiyye vü Türkiyye (246)	Şerh-i kît'a-i 'Örfî li-'İsmetî (245)	Şerh-i kasâ'id-i diger ez-eş'âr-ı 'Örfî li-Neşâtî (228)
Mektûbun es-Sultân Bâyezîd ilâ's-Şeyh Abdu'r-Rahmân el-Câmî (281)	Makâle-i zîbâ ez-münşeât-i muharr-i mecmu'â Fasîh (264)	Fevâid mine't-tevârîh ve ğayri-hâ (259)	Me'haz ez-Nevâdirü'l-Emsâl Taşkendî-i Nakşibendî (258)	
Eş'âr-ı Türkiyye vü 'Arabîyye be-hatt-ı ğayr-i Fasîh (282)				

Yukarıda belirttiğimiz tabloya göre:

1b-30b varakları arasında, başlıklar kırmızı mürekkeple Arapça yazılmış, metin siyah mürekkeple, Farsça, Devvânî'nin² rubaileri ve kendi yaptığı şerhidir.

31b-38b varakları arasında *Rubâ'ıyyât-ı Fârsiyye der münâcât-ı Hazret-i Bârî* başlığında; 31b'de *Rubâ'ıyyât der münâcât-ı Hazret-i Bârî Te'âlâ Celle Celâl* başlıklı rubailer vardır. Sayfada *eş-Şeyh-i Şerîf kuddise sırrahu* başlığında rubailer bulunmaktadır. 32b'de *Ebû Saîd Ebu'l-Hayr berây-ı istiskâ* başlıklı rubailer aynı sayfada 38b'ye kadar *li-Hazret-i Mevlâna Camî* başlıklı rubailer vardır. 38b'de sayfanın sonunda Fasîh'in okuyanlardan dua beklediği Farsça bir istirham metni de bulunmaktadır.

39a-40b varakları arasında *İntihâb-kerde ez-eş'âr-ı Mevlânâ Sâ'ib* başlıklı Sâ'ib-i Tebrîzî'den müfred beyitler, gazeller, kıtalar, rubailer bulunmaktadır.

41b-56a varakları arasında başlıksız siyah mürekkeple, mensur ara metinlerle birlikte Abdülbâki 'Ârif Efendî'nin Mi'râciyye'si (Ayan, 1986) bulunmaktadır.

56b-60b varakları arasında siyah mürekkeple *Asâr-ı Fasîh* başlıklı *Fasîh Divanı*'nda bulunmayan, Ahmet İçli tarafından çalışılan gazel ve rubailer bulunmaktadır (Çıpan,

² Anay, H. (1994). Devvânî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/devvani>. [Erişim tarihi:16.06.2023]. Devvânî'nin, bazı tasavvufî rubâîlerini şerhederek Osmanlı Padişahu II. Bayezid'e ithaf ettiği bir eseridir.

1991), (İçli, 2015b), (İçli, 2015c). 59b'de Fasîh'e ait 3 tane Farsça rubai bulunmaktadır. Bu rubailer Fasîh'in *Farsça Divançesi*'nde bulunmamaktadır (Atalay, 2007).

61b'de tabloda bulunmayan rika'a hatlı iki şiir vardır. Mehmed Ramî Paşa'nın gazeli ve Mahir Abdullah'ın naziresi bulunmaktadır. Mehmed Ramî Paşa'nın şiirinin başlığında merhûm ifadesi vardır. Rami Paşa 1708'de vefat etmiştir (Bilkan, 1998). Bu kayıttan hareketle, bu iki şiir sonradan eklenmiştir, diyebiliriz.

61a-67b varakları arasında *Eş'âr-ı Nâbî Efendi* başlığında Şair Nâbî'nin mesnevîleri, gazelleri, tarihleri, rubailerinden örnekler bulunmaktadır. 63a'da sayfa sonunda Mes'ûd Çelebî'nin 3 beytlik na'atı, 67b'de Şehrî Çelebî'nin bir matlaı bulunmaktadır.

68a-71a varakları arasında *Eş'âr-ı Şehrî vü Cevrî vü Nahîf vü ğayri-him* başlığında Şehrî, Cevrî, 'İzzetî, Nahîfî, Gazâlî, Yahyâ, Vecdî, Mantıkî, Nasuh Paşa-zâde, Köprülü-zâde Ahmed Paşa, Gelibolulu Âlî ve Hâfız Şirâzî'ye ait şiirler bulunmaktadır.

71a-80b varakları arasındaki metin *Şerh-i Neşâti Efendi el-Mevlevî* başlıklı kırmızı ve siyah mürekkepli, 'Örfî-i Şirâzî'nin şiirlerinin şerhidir (Karabey ve Atalay, 1999).

80b-81b varakları arasında *ez-kasîde-i Üstâz berz-guvâr Enverî* başlığında Enverî, Sâ'ib ve Nizâmî'nin şiirlerine kısa şerhler vardır.

81-85b varakları arasında, *Lügât-i müntehabe ez-Düstûrû'l-'Amel-i Riyâzî*, kırmızı mürekkeple başlıklı Riyâzî'nin *Düstûrû'l-'Amel'*inden bölümler vardır.

86b-91a varakları arasında *Na't-ı Na'ilî ve eş'âr ev eş'âr-ı digerân* başlığında Nâ'ilî-i Kadîm, 'Ârif, Enîs, Neşâti, Cevrî, Yahyâ, Kemal Paşa-zâde, Şeydâ, 'Aşkî, Sabrî, 'İsmetî, Bezmî, 'Azmî-zâde Hâletî, 'Örfî, Bülendî ve 'Arzî Dede'ye ait şiirler bulunmaktadır.

91a-91b varakları arasında *Şerhu ebyâtu 'Arabîyye mine't-Tasavvufi li-Abdu'llâh el-Va'iz* başlığında, başlık kırmızı, metin siyah mürekkeple *Fâ'idetün fi-mâ yûrasü'l-fakru ve yümna'u'r-rızku* başlıklı, insan tabiatı ve beslenme ile alakalı sebep-sonuç ilişkisine dair öğütler içeren Arapça bir metin bulunmaktadır. Metin unutkanlık, beslenme alışkanlıkları, günahlardan sakınmakla ilgilidir. Tabloda bu metin bildirilmemiştir. Asıl bildirilen metin ise 91b-92b arasında *Kâle ba'du'l-ârîfi bi'llâh* başlıklıdır. Arapça bir şiirin şerhidir. Bölüm sonunda *li-'Abdu'llâh el-Vâiz* ibaresi mevcuttur.

92b-93b varakları arasında *Hezîhi 'Akîdetü Ebû Medyen Kuddise sırrahu* kırmızı mürekkeple başlıklı Ebû Medyen'in *Akîde* adlı, Arapça risalesidir (Akdağ, 2017).

93b-99a varakları arasında *Du'â-i eş-Şeyh İbnü'l-'Arabî ba'dü't-tavâf ve's-sa'yi el-menkûlün mine'l-Fütuhâti* başlığında, başlıklar kırmızı mürekkeple, hac ve hac ibadeti ile alakalı du'alar İbnü'l-'Arabî'nin *Fütühât-ı Mekkiyye* adlı eserinden alıntılanmıştır. Bu varaklar arasında dört ayrı du'a başlığı bulunmaktadır. Metnin dili Arapçadır.

99a-99b varakları arasında *el-İktibâsü'l-İlhamiyye ve'l-Hikmetü'l-Ma'neviyye*, kırmızı mürekkeple başlıklı, ifade sonları kırmızı noktayla süslü, İbnü'l-'Arabî'ye ait, Arapça *el-Hikmetü'l-Hâtimiyye ve'l-İktibâsü'l-İlhamiyye* adlı eserden Arapça şart-cezâ kuralına bağlı hikmetli sözler vardır.

99b-100a varakları arasında *Mecma'u'l-Beyân* adlı tefsirden Kur'ân-ı Kerîm'deki surelerin nüzul sırasını ifade eden bir bölüm bulunmaktadır. 100b'de *Mektûbun li-Hazreti el-Mesîh 'aleyhi's-Selâm* başlıklı bir mektup; hemen yanında, ilk satırında, *Kâle Aristotalis* yazan, dilin münacat, hikmet ve edeple üçe ayrıldığından bahseden Arapça bir metin bulunmaktadır.

100b-110a varakları arasında *Mektûbi'l-Gazzâlî ilâ-Ayni'l-kudâti'l-Hemedânî* başlığındaki metin Ahmed Gazzâlî'nin Aynü'l-kudât Hemedânî'ye³ mektubudur. Metnin dili Arapçadır.

110a-113b varakları arasında *el-Kitâbü'l-Hâdi li'l-Mühedî li't-Tilimsânî* başlığında Arapça bir bölüm bulunmaktadır. Kitap bazı kaynaklarda Ebû Medyen'e isnat edilse de *Keşfü'z-Zünûn*⁴ da künye bilgisi bu bilgiyi tasdiklememektedir.

113b-114b varakları arasında *el-Emsal ve'l-Hikem ve mâ-yenabihâ* başlığında Mâverdi⁵'ye ait Arapça *el-Emsal ve'l-Hikem* adlı eserden kısa ibareli hadis-i şerifler bulunmaktadır.

114b-116a varakları arasında *ed-Du'âi'l-menkûl 'an-Ca'feri Sâdik* başlığında Ca'fer-i Sâdik'tan nakledilen, Arapça, bir dua bulunmaktadır.

116a-116b varakları arasında, tabloda belirtilmeyen bir metin bulunmaktadır. *Menâkibü'l-Ebrâr*⁶ adlı eserden alıntıdır, Arapçadır. 116b-117b arasında da tabloda belirtilmeyen Farsça bir risale bulunmaktadır.

117b-120b arasındaki varaklarda *Risale-i der Aşk* başlığında Farsça bir metin bulunmaktadır. Metin aşk olgusu hakkında olup şiirler ve kalam-ı kibâr ve Nişâbüri'nin aşk hakkındaki risalesinden alıntılar içermektedir.

121b-128a arasında *Şerh-i kasîde-i 'Örfî* başlığında; Rodosî-zâdenin (Yılmaz 2004), 'Örfî şerhi, Sâib, Harakânî, Kelîm, Muhteşem-i Kaşânî, Güftî-i Edirnevî, Hâfiz Şîrazî, Mollâ Câmî ve 'İzzetî'ye ait şiirler bulunmaktadır. Metinler Farsça ve Türkçedir.

128b-131a varakları arasında *İntihâb ez-Şehrî vü Gülî* başlığından Mirek Muhammed-i Taşkendi'nin *Şehrî ve Gülî* adlı eserinden bölümler alıntılanmıştır.

131b-134a varakları arasında, tabloda belirtilmemiş bir bölüm bulunmaktadır. Kırmızı ve siyah mürekkeple Farsça, Türkçe ve Arapça metinler içermektedir. Hakânî, Selmân-ı Sâvecî, Mirzâ Edhem, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hâfiz, Ömer Hayyâm, Gelibolulu Âlî, Nev'î, Nev'î-zâde, Güftî-i Edirnevî, Selîm Tahrânî, Hâtîfî, Sa'dî, Firdevsî, Muhammed Asâ, Enîsî, Tab'î, Fâ'izî, Meyyâl, Feyzî, 'Azîmî-zâde, Rahmî, Nâbî, Muhammed Salih Beg ve Mesihî'ye ait şiirler; hadîs-i şerifler, *Nigârîstân*, *Lâmî Tarihi* ve *Minhâc*' dan alıntılar; Şeyhülislâm Bahâyî ve Kemâl Paşa-zâde'den iki fetva vardır.

134b-146b varakları arasında *Makâle vü mekatîb ez-Münşeât-i Fasîh* başlığında sırasıyla, Fasîh'e ait metinler bulunmaktadır. Mektupların tamamı Fasîh'in dest-i hattından çıkmasına rağmen bazı mektuplar Fasîh'e ait değildir. Mektuplar Türkçedir, Farsça şiir alıntıları mevcuttur. Bu bilgiden hareketle Fasîh'in şahıslara özel olarak kâtiplik yaptığını da ifade edebilmekteyiz:

1- *Makâle ist der Tercîh-i Tenbâkû-yı Hoş-bûy ber Bâde-i Sitîze- Cûy* başlığında, Fasîh Ahmed'e ait *Tenbâkû-nâme* adlı eser bulunmaktadır (İçli, 2015a).

³ Uludağ, S. ve Bayburtlugil, N. (1991). Aynülkudât Hemedânî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aynulkudat-el-hemedani>. [Erişim tarihi: 17.06.2023]

⁴ Çelebi, Katip (1999). *Keşfü'z-Zünûn 'an-Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn* (Cilt 2). Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî. s. 2027'de Muhammed b. Ebû Hasan ibni Muhammed el-Mağribî et-Tilimsânî ismi geçmektedir. Kitap faziletler hakkındaki hadisler, salih ameller ve tasavvufî şahsiyetlerin nüktelerinden oluşmaktadır. Ayrıca et-Tilimsânî künyesi Afidüddin Tilimsânî ile meşhur olup araştırmalarımızda ona ait böyle bir eseri tespit edemedik.

⁵ Kallek, C. (2003). Mâverdi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/maverdi>. [Erişim tarihi: 17.06.2023]

⁶ El-Hamîs, el-Hüseyn b. Nasr, (2006). *Menâkibü'l-Ebrâr ve Mehasinü'l-Ahyâr*. Abu Dabi: Merkezü Zâyed li't-Türâs ve't-Târîh. s.393-394. Bu kısım Hilyetü'l-Evliyâ'dan alınmıştır. C. X s. 253-254.

2- 135b-136a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Diyârbekrî Hânende es-Seyyîd Nûh Çelebî'ye yârândan birinin tarafından irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

3- 136a-136b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Mısri'l-Kahîre'ye İshâk-zâde Efendi'ye irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

4- 136b-137a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Taraf-ı Şâm-ı Cennet-şâma yârândan bir efendiye irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

5- 137a-138a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Kandiye Fethi'nde Ahmed Paşa'ya Münecimbaşı Ahmed Efendi tarafından muharrerdir*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

6- 138a-138b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *İshâk-zâde Efendi tarafından Bursa Kadısı Vezîr-i 'Azâm Ahmed Paşa'ya yazılmıştır*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

7- 138b-139a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Râkım-ı Mahrûf tarafından İshâk-zâde'ye*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

8- 139a-140a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Râkım-ı Mahrûf tarafından İshâk-zâde Efendiye tahrir olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

9- 140a varağında kırmızı mürekkeple, *Bursa'dan 'Alî Efendiye tahrîr ve irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

10- 140a-141b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *İshâk-zâde tarafından merhûm Kasım Paşa Şeyh Halîl Efendi'yedir*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

11-140b-141a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Râkım-ı Mahrûf'dan Cezmî Efendi'ye irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

12- 141a-141b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Yanbolu'da Şahîn Giray'a irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

13- 141b-142a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Neşâtî Efendi'ye tahrîr ve irsâl olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

14- 142a-142b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *'İzzetî Efendi'ye Resûl Efendi tarafından tahrîr olunmuştur*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

15- 142b-143a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Kudâtdan bir efendiyedir*, başlıklı mektup bulunmaktadır.

16- 143a-143b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Şurefâ-yı Şâm'dan bir efendiye irsâl olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

17- 143a-144a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Şâm'dan Nâkibü'l-Eşrâf'a tahrir olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

18- 144a-144b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Yahyâ Efendi-zâde Necip Çelebî'ye yârânın birinden tahrîr olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

19- 144b numaralı varakta kırmızı mürekkeple, *Yârânın birinin tarafından bir yeniçeri civânına yazılmıştır*, başlıklı mektuptur.

20- 144b-145a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Yârândan birinin tarafından bir yârânına tahrîr ve irsâl olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

21- 145a-146a varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Üskübî Zahmî-zâdeye irsâl olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

22- 146a-146b varakları arasında kırmızı mürekkeple, *Şeyhülislâm Hazretlerine tahrîr olunmuştur*, başlıklı mektuptur.

147a'da Fuzulî, Örfî, Sâ'ib'den şiirler bulunmaktadır, Arapça *kadem* kelimesi hakkında bir açıklama mevcuttur.

147b-186b varakları arasında *Eş'âr-ı Türkiyye* başlığında Neşâtî, Nedîm-i Kadîm, Fasîh, Rüşdî, Feyzî, Nazirî, 'İzzetî, Bahâyî, Nâbî, 'Ârif, Mantıkî, Cezmi, Sabrî, Rızâyî, Riyâzî, Nâdirî, Cevrî, Nâ'îlî, Tarzî, Nisârî, Tıflî, Nâzî, Edirneli Âlî, Zuhûrî, Yahyâ, Kirâmî, Nev'î, Ümidî, Makâlî, Bâkî, 'Azmî-zâde Hâletî, Necâtî Beg, 'Abdî, Tâlib-i Kelîm(Farsça), Sâ'ib(Farsça) Fâ'izî, Sırrî, Arzî Dede, Fehîm-i Kadîm, Sâbir Parsâ, Vecdî Beg ve 'İsmetî'nin şiirleri bulunmaktadır. Bir sayfa boşluk bulunmaktadır. Bununla beraber Fa'izî'nin şiirinden sonraki sayfa kopmuş olabilir, çünkü sayfa numaralarında eksiklik bulunmaktadır. Ancak içindekiler sayfasındaki sayfa verilerine dayanarak varakların sol üst köşelerindeki varak numaralarına göre açıklamalara devam edeceğiz.

187a-212a varakları arasında *Eş'âr-ı Fârsiyye* başlığında, Farsça; Selim Tahrânî, Nebkî, Fehmî Hecrî, Akâ Şâpor Ferîbî(Tahrânî), Feyzî-i Hindî, Tab'î, Şifâyî-i İsfahânî, Fasîh, Zülâlî-i Nişâbûrî, Selmân-ı Sâvecî, Mirzâ Zekî Hamedânî, Tâlib-i Âmolî, Şânî-i Teklû, Âzerî, Mollâ Câmî, Mahvî-i Erdebîlî, Fasîhî-i Tebrîzî, Ebû Turâb el-Ferkitî, Şâh Tâhir, Nahlî, Mehîstî ve Mîr Na'seb'e ait şiirler bulunmaktadır.

212b-217b varakları arasında *Nu'ût-ı şerîfe-i Türkiyye li-Rızâyî* başlığında Rızâyî, Riyâzî ve Nâdirî'ye ait naatlar bulunmaktadır.

217b-227b varakları arasında *Mî'râciyye-i Nâdirî ve ğayrihâ* başlığında Nâdirî, Nâ'îlî, Nâbî, Sukûnî, Riyâzî, Sırrî, Neşâtî, Fasîh, Re'fetî, Lebîb ve Sabrî'ye ait şiirler bulunmaktadır.

228a-245b varakları arasında *Şerh-i kasâ'id-i diğere ez-eş'âr-ı 'Örfî li-Neşâtî ve Şerh-i kit'a-i 'Örfî li-'İsmetî* başlığında Neşâtî ve 'İsmetî'nin 'Örfî şiirleri üzerine şerhleri ve sonradan ilave edilmiş, rik'a hatla Ramî Paşa ve Nâbî'nin birer gazeli vardır. 245b'nin sonunda *Havâs-ı Esmâ'-i Seb'a* başlığında, günlük virdler için bir reçete bulunmaktadır.

246a-249a varakları arasında *Eş'âr-ı Fârsiyye vü Türkiyye* başlığında 'Azmî-zâde Hâletî, Ebu Turâb Beg, İmâm Gazzâlî, Mirzâ Hümâyûn, Ömer Hayyâm, Edirneli Âlî, Sabrî, Tarzî, 'Örfî'ye ait şiirler bulunmaktadır. Bu bölümde de şairlerin isimleri başlık kısımlarında bazen mavi ve yeşil mürekkeple yazılmıştır.

249b-257a varakları arasında *Terceme-i 'Örfî ez-inşâ-yı Saruhân* başlığında bir el-Münşî'nin inşâ örneği bulunmaktadır. 257a'da *tecellî* kelimesi hakkında Türkçe bir açıklama; mahlassız Farsça müfredler, rubailer; Muhammed Nakî, Kemâl Hocendî, Şâh Tâhir ve 'Örfî'den Farsça şiirler; *nefs* kelimesi hakkında Arapça açıklamalar bulunmaktadır.

257b varağında *Risâle-i İbn-i Kemâl fî-hakkı İbni'l-'Arabî* başlığında Arapça, Müftî-i zamân Kemal Paşa-zâde Hazretlerinin li's-Şeyh Muhyiddîn el-'Arabî Hazretlerinin hakkında olan *sûret-i fetvasıdır*, başlıklı Kemâl Paşa-zâdenin İbn-i Arâbî hakkındaki fetvası, sayfa sonunda bir hadîs-i şerîf, Akâ Şâpor (Tahrânî), Âzmi-zâde Hâletî, Feyzî-i Hindî, Sâ'ib ve 'Örfî'den şiirler bulunmaktadır.

258a-258b varakları arasında *Me'haz ez-Nevâdirü'l-Emsâl Taşkendî-i Nakşibendî* başlığında, *Taşkendî Mîrek Nakşibendînin Nevâdirü'l-Emsâl risalesinden telhîs olunmuştur*, başlıklı sözlük metnidir. Bölüm sonunda Muslihiddîn Lârî'nin *şîd-Cemşîd* kelimesi hakkındaki açıklaması mevcuttur. Ancak hangi eserden iktibas edildiği tespit edilememiştir.

259a-264a varakları arasında *Fevâid mine't-tevârîh ve ğayri-hâ* başlığında, Arapça, illet harfleriyle alakalı bir açıklama, *şerh-i Müslim'*den kısa Arapça bir bölüm, Kurretü'l-

Ayn'ın nüktelerinden Farsça bir bölüm, takvimle alakalı bir kısım, *Nigâristân*'dan alıntılar, Arapça fevâ'id kayıtları, mahlassız şiirler, Nev'î, Hüdâyî, Tâlî'î İshâk ve şiirinin ta'rîfi, Şefî'î, Feyzî, 'Abdî, 'Amrî, Mecdî, Gelibolulu Âlî'nin şiirleri ve 'Örfî'nin bir beytinin şerhi bulunmaktadır. 262a'da Fasîh'in *Der midhat-ı Sadrazâm Ahmed Paşa mesnevî-i kalîle li-muharriri-hi* başlıklı mesnevisi bulunmaktadır.

264a-280b varakları arasında *Makâle-i zîbâ ez-münşeât-i muharr-i mecmû'â Fasîh* başlığında Fasîh'in Gül ü Mül adlı eseri bulunmaktadır (İçli 2015a). Bu sayfadan sonra bir varak kopartılmıştır.

281a -varağı boş olmakla-282a varakları arasında, *Mektûbun es-Sultân Bâyezîd ilâ's-Şeyh Abdu'r-Rahmân el-Câmî* başlığında, II. Bayezîd'in Mollâ Câmî'ye mektubu bulunmaktadır. 282a'da Mahir ve Ramî Paşa'nın şiirleri bulunmaktadır. Rika'a hatlıdır.

282b-289a varakları arasında *Eş'âr-ı Türkiyye vü 'Arabîyye be-hatt-ı ğayr-i Fasîh* başlığında, Firdevsî, Fâ'izî, Kemâl, Nâ'ilî, Sâ'ib, Zâtî, Derûnî, Kâmî, 'Abdî, 'Azmî-zâde, Ümîdî, Sun'î, Sabrî, Mâhir, Râmî Paşa, Şeyhüislâm İshâk ve Tiflî'ye ait şiirler; revân kelimesi ile alakalı Türkçe bir açıklama, 3 kısa hikâye, Sahîh-i Buhârî'den bir bölüm, tecellî hakkında Türkçe bir açıklama, nefis kelimesi hakkında Arapça bir açıklama, Arapça bir fevâ'id, bir beytin kısa şerhi, Arapça, mahlassız tarih kıtaları bulunmaktadır.

2. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514'te Kayıtlı Mecmû'ada Kayıtlı Osmanlı Sahası Manzumelerinin İncelenmesi

2.1. Nazım Şekilleri

Mecmû'ada yukarıda belirttiğimiz kayıtlara göre, nazım şekilleri açısından çeşitlilik dikkati çekmektedir. Gazel sayısal anlamda ilk sırada yer alırken, rubai de tercih bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Tesdîs ve terkîb-i bend Osmanlı sahası metinleri açısından yazmada en az tercih edilen nazım şekillerindedir. Çalışmalarımızın sonucuna göre toplam 642 manzume tespit edilmiş olup Fasîh'e ait, 2 gazel 4 rubai; Muhammed Sâlih Bege ait 1 matla; Nâbî'ye ait 1 matla Farsçadır. Osmanlı Sahasına ait diğer manzumeler ise Türkçe nazmedilmiştir. Şiirlerin nazım biçimi açısından çeşitlerini ve sayılarını aşağıda tablo olarak veriyoruz:

Tablo 2. Mecmû'ada kullanılan nazım şekilleri

Gazel / 438	Rubâ'î / 65	Matla' / 63
Müfred / 38	Kıt'a / 19	Kaside / 9
Mesnevî / 5	Terkîb-i Bend / 3	Tesdîs / 1

2.2. Kullanılan Aruz Kalıpları

Çalışmamıza konu olan mecmû'ada 30 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplardan en çok hezec ve rezec bahrinin temel kalıbı olan Mef'â'ilün Mef'â'ilün Mef'â'ilün Mef'â'ilün ve Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün(Fâ'ilün) kalıbı kullanılmıştır.

Aşağıdaki tabloda da kullanılan aruz kalıpları, kullanım sıklıklarına göre tablo halinde sunulmuştur:

Tabla 3. Mecmû'ada kullanılan aruz kalıpları

Kullanılan Aruz Kalıpları	Kullanım Sıklığı
<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün</i>	103
<i>Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün</i>	101

<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	99
<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i>	83
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ilün</i>	66
<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>	65
<i>Ahreb kalıbının türevleri</i>	67
<i>Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>	9
<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün</i>	7
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün</i>	6
<i>Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün</i>	5
<i>Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün</i>	3
<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün</i>	3
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün</i>	3
<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün</i>	3
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ülün</i>	3
<i>Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>	3
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mefâ'ilü Fâ'ilün</i>	2
<i>Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün</i>	2
<i>Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün</i>	1
<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>	1
<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtü Mefâ'ilü Fe'ilün</i>	1
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilün Fâ'ilün</i>	1
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fe'ülün</i>	1
<i>Mef'ûlü Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	1
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'</i>	1
<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'ilün</i>	1
<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün</i>	1
<i>Mefâ'ilün Fe'ilâtün Fe'ilün</i>	1
<i>Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün</i>	1
<i>Toplam</i>	642

2.3 Mecmû'ada Kayıtlı Osmanlı Sahası Şairler ve Şiirleri

Mecmû'ada yaptığımız çalışmalara göre Osmanlı sahasına ait 79 şair tespit edilmiştir. Bununla beraber şiir başlarında *Lâ-edrî* ifadesine rastlanan ve başlığı bulunmayan/bulunamayan şiirler; *Lâ-edrî* kısmına dâhil edilmiş ve hazırlanan veri tablosunda, en alt satırda ifade edilmiştir. Bazen aynı şaire ait şiirler 2 ayrı nisbet kaydıyla gelmiştir, *Feyzî*(*Topkapılı Feyzî*) örneğinde olduğu gibi, bu tür şiirleri de şairine atfedip aynı başlıkta birleştirdik. Yahut şiirler hiçbir başlık ve mahlas kaydı ifade edilmeksizin kaydedilmiştir. Bu minvaldeki şiirler hakkında, yaptığımız araştırmalara dayanarak manzumenin nazım şeklini ve şairini teyit ettikten sonra bu tabloya ekledik. Yine, nisbet kaydı belirtilmesine rağmen; belirtilen şaire ait olmayan şiirleri de kayda alınan şaire ekleyip tespitimizi köşeli parantezle belirttik.

Tabla 3. Mecmû'ada tespit edilen şairler, şiirleri ve şiirlerinin sayıları

Şairin Mahlası	Şiirleri	
'Abdülbâkî Ârif	1 mesnevî, 1 gazel, 1 terkîb-i bend	3
'Amrî	1 müfred	1
'Ârzî	1 ruba'i, 1 müfred, 1 matla', 1 tesdis	4
'Aşkî	1 müfred	1
Âzmi-zâde Hâletî	2 gazel, 9 rubâ'i, 5 matla', 1kt'a	17

Bahâyî	9 gazel	9
Bâkî	1 müfred, 1 matla'	2
Bezmî	2 rubâ'i, 1 müfred	3
Bülendî	1 ruba'i	1
Cevrî	12 gazel, 5 matla'	17
Cezmî	1 gazel	1
Derûnî	1 müfred	1
Edirneli Âlî	5 gazel	5
Enîs	1 ruba'i	1
Fâ'izî	1 rubâ'i, 2 müfred, 1 gazel, 4 matla'	8
Fasîh	47 gazel, 21 rubâ'i, 3 matla', 1 mesnevî	72
Fehîm-i Kâdim	1 terkîb-i bend, 17 gazel	18
Feyzî	1 matla', 2 gazel	3
Fuzûlî	1 rubâ'i	1
Gazâlî	1 gazel	1
Gelibolulu Âlî	1 mesnevî, 1 kıt'a, 2 matla'	4
Güftî-i Edirnevî	1 kasîde, 2 rubâ'i	3
Hayâlî Beg	1 matla'	1
Himmat Efendi-zâde ['Abdî]	1 müfred, 1 rubâ'i, 1 kıt'a, 1 gazel	4
Hüdâyî	1 matla', 1 müfred	2
İshâk	1 kasîde	1
'İsmetî	3 gazel, 1 rubâ'i, 1 matla'	5
'İzzetî	24 gazel, 8 rubâ'i, 2 müfred	34
Kâmî	1 kıt'a	1
Kemal Paşa-zâde	2 matla', 3 müfred,	5
Kirâmî	2 matla'	2
Köprülü-zâde Ahmed Paşa	1 kıt'a	1
Lebîb	1 gazel	1
Mâhir	6 gazel	6
Makâlî	4 matla' 1 müfred	5
Mantikî	6 gazel	6
Mecdî	1 matla'	1
Men'î Hüseyin	2 matla'	2
Mesîhî	1 müfred	1
Mes'ûd [Kemal Paşa-zâde]	1 gazel	1
Meyyâl	1 müfred	1
Muhammed Sâlih Beg	1 matla'	1
Nâbî	2 mesnevî, 1 rubâ'i, 38 gazel, 2 kıt'a, 3 matla'	46
Nadîri	3 gazel, 1 kasîde	4
Nahîfî	1 gazel	1
Nâ'ilî	1 kasîde, 19 gazel	20
Nasûh Paşa-zâde ['Ömrî]	1 kıt'a	1
Nâzî	1 terkîb-i bend, 1 gazel	2
Nâzîrî	1 gazel	1
Necâti Beg [Esîrî]	1 matla'	1
Nedîm-i Kadîm	12 gazel	12
Neşâtî	2 rubâ'i, 61 gazel	63
Nev'î	7 müfred, 5 matla', 1 kıt'a	13
Nevî-zâde	1 matla'	1

Nisârî	1 gazel	1
Rahmî	1 mesnevî	1
Râmî Paşa	7 gazel	7
Re'fetî	1 gazel	1
Riyâzî	4 gazel, 1 kasîde	5
Rızâyî	25 gazel, 4 kasîde	29
Rüşdî	2 gazel	2
Sâbir Parsâ	16 gazel	16
Sabrî	2 müfred, 77 gazel, 3 matla'	82
Sırrî	2 gazel	2
Sun'î	1 kıt'a	1
Sükûnî	1 gazel	1
Şeffî	3 kıt'a	3
Şehrî	4 matla', 5 gazel, 3 rubâ'i, 1kıt'a	13
Şeydâ [Behiştî]	1 müfred	1
Tâlî'î İshâk	1 kıt'a	1
Tarzî	5 gazel	5
Tıflî	2 gazel	2
Ümidî	2 matla', 3 müfred, 1 gazel	6
Vecdî	12 gazel	12
Yahyâ	4 gazel, 1 matla'	5
Zâtî	1 matla'	1
Zuhûrî	1 gazel	1
Lâ-edrî	1kıt'a, 4 rubâ'i, 7 müfred, 6 matla', 2 gazel	20

2.4. Araştırma Sonuçlarına Göre Nisbet Kaydı Değişen ve Tayin Edilen Şiirler

Mecmû'ada yaptığımız çalışmalara göre bazı şiirlerin başlıklarında ifade edilen mahlas ile şiirlerin kaynaklarda ifade edilen sahipleri farklılık göstermektedir. Tespit edebildiğimiz 12 şiirle ilgili, farklı bilgiler şu şekildedir:

63a varağında *Mesûd Çelebî der na't-ı şerîf* başlığında 3 beyitlik bir kıta bulunmaktadır. Şiirin ikinci beyti pek meşhur olup *Kemal Paşa-zâde Divanı*'nda mahlas beyti olmaksızın bulunmaktadır (Ahmed, 2021, s. 414):

*Ey bâ'is-i kevn olmasa zâtun olamazdı
Kandîl-i sipîhr içre fûrûzân meh ü encüm*

*Basmaşa mübârek kademi rûy-i zemîne
Pâk itmez idi kimseyi hâk ile teyemmüm*

*Mes'ûd'ı kesafât-ı cerâyim bürimişdür
Nûrunla ziyâ-bahş ol ana eyle terahhüm*

89b varağında *Şeydâ* mahlaslı bir müfred bulunmaktadır. Şiir *Behiştî Divanı*'nda bulunmaktadır (Aydemir, 1999, s. 498):

*O perî-rûyî salıncakda görenler didiler
Yine şâh-bâzın uçurmuş birisi bağı ile*

132b varağında *Nev'i-zâde* başlığı ve devamında *lehu* ibaresi altında Nev'i-zâde'ye değil Nev'î'ye ait olan 3 müfred 1 matla' bulunmaktadır (Tulum ve Tanyeri, 1977, s. 533, 533, 379, 592, 288):

Kadûnle zülfüne refât ile sihr öğredür hâce

Bana harf itmemiş ta'lîm elifle lâmdan gayrı

*Olur ten bir yana cân bir yana âvâre gelmezsen
Derûnum fîg-i hasret pâreler bir pâre gelmezsen*

*Senden sihâm-ı gamze vü benden hadeng-i âh
Kârun atışmağ oldu bu Nev'î-i zâr ile*

*Sirişk-i çeşm-i lû'lü-bâra kendin nisbet eylermiş
'Aceb olmaya ey Nev'î gözümden çıksa deryâlar*

169a varlığında *Metâli' u müfredât* başlığında mahlassız matla' beyti Nev'î'ye aittir (Tulum ve Tanyeri, 1977, s. 237):

*Ehibbâ muntazır meclis müheyyâ
Seni gözler dü-çeşm-i câm-ı sahbâ*

169a varlığında *Metâli' u müfredât* başlığında, *bihi* başlığıyla mahlassız, matla' beyti Nâbî'ye aittir (Kalkışım, 1988, s. 32):

*Misâl-i Ka'be ayâ nûr-ı dîde-i 'uşşâk
Gören cemâlünü müştâk görmeyen müştâk*

169a varlığında *Metâli' u müfredât* başlığında, *Sabrî ve lehu* başlığıyla matla' beyti Revânî Divanı'ndadır (Revânî, 2009, s. 62):

*İy hilâl eyleme ebrû-yı nigârıyla cidâl
Tırnağın kesse olur niçe senün gibi hilâl*

169b varlığında *Metâli' u müfredât* başlığında, *Necâtî Beg* başlığıyla mahlassız, matla' beyti Necâtî Beg Divanı'nda (Tarlan, 1997) bulunmamaktadır. Şiir Esîrî mahlaslı bir şaire aittir. (Özerol, 2016, s. 354):

*Sensüz ey ruhları gül lebleri mey
Kamuş işkencesidür 'âşika ney*

287a varlığında başlıksız, mahlassız 1 gazel bulunmaktadır. Fasih Dede'ye aittir. (Çıpan, 1991, s. 288):

*Cât idinsem itmek istib'âd deyr-i mihneti
'Âşıkam pür kâfir-i hüsne Muhammed ümmeti*

*Giceler 'azm itdüğüm cânâna sâyem havfidur
Bir tarîk-ile kabûl itmez muhabbet şirketi*

287a varlığında başlıksız, mahlassız matla' bulunmaktadır. İsmetî Divanı'nda bulunmaktadır (Günaydın, 2020, s. 187):

*Bâzû-yı baht ger per iderse kemânımı
İsterse verâ-yı fâka kosunlar nişânımı*

3. Sonuç

Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa 1514 numarada kayıtlı mecmû'a, nüsha ve Osmanlı sahası edebiyatı içerikleri bakımından incelenmiştir. Bu mecmû'a için bir tanımlanama yapmak gerekmektedir. Bu konuda, mecmû'alar hakkında Agah Sırrı Levend bir tasnifte bulunmuştur:

“a. Nazîre mecmuaları,

- b. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
- c. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- ç. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- d. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar." (Levend 2015, s. 166-167)

Bu tasnife göre çalıştığımız mecmû'a "tanınmış kişilerce hazırlanmış" mecmû'alar sınıfına aittir, diyebiliriz. Bu sava ek bir delil olarak Agah Sırrı Levend'in Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde Fasih Ahmed'e ait bir başka mecmû'adan daha bahsetmektedir ve bu mecmû'ayı "tanınmış kişilerce hazırlanmış" mecmû'alar sınıfında incelemiştir:

"Fasih Ahmed Dede Mecmuası, devrinin ünlü şairlerinden ve hattatlarından olan Mevlevî Fasih Ahmed Dede (ö. 1111/1699)'nin kendi el yazısıyla yazdığı bu mecmua bir hazinedir. İçinde Dede'nin Farsça divanı, Türkçe şiirleri, fıkralar, tarihsel hikâyeler, tarihler, yararlı bilgiler, risaleler, Türkçe ve Farsça seçme şiirler, biyografyalar, türlü eserlerden parçalar, küçük risaleler yer almaktadır." Alıntı yaptığımız kısmın sonundaki dipnotta Agah Sırrı Levend mecmua yazmasının kendinde olduğundan da bahsetmektedir (Levend, 2015, s. 174-175).

Bu noktada içerik tablosunun Fasih'in hattından çıkmadığıyla alakalı bir husus daha vardır: Yazma kitapların vakfedilmesi yahut sahiplerinin temlik edilmesi ile ilgili olarak mühür usulü bulunmaktadır. Bu usulde kitabın baş kısmına temlik veya tevkif mührü vurulur. Kitabın sonunda da aynı mühür tahririn bittiği yere vurulur, böylece son yazı kaydı da belirlenir. Bu bilgilere dayanarak ilk ve son mühürler tablonun olduğu sayfadan sonra ve son bölümden bir önceki kısımda bulunmaktadır. Ayrıca Fasih Dede'nin eseri hat sanatı açısından da ciddi bir emsal teşkil etmektedir. Bütün metnin hurde talikle yazılıp tablonun da kırık nesihin kalını ile icra edilmesi şüphe taşımaktadır. Yine tablo ile alakalı yukarıda ifade ettiğimiz bilgilere dayanarak metin içerisinde aynı hatla yazılmasına rağmen tabloda yer almayan metinler de tablonun ve son bölümün sonradan eklendiği fikrini öne çıkarmaktadır.

Divan teşrifatında şiirler, genel olarak, münacat, naat ve diğer şiirler şeklinde tanzim edilir. İlginçtir, yukarıdaki metin sırası gibi bu mecmû'ada da münacat ve naat nitelikli metinlerle başlanmış ardından, diğer şiirlere yer verilmiştir.

Çalışmamıza konu olan mecmû'ada belirtmek istediğimiz bir husus daha bulunmaktadır. Bu mecmû'a içeriğini bakımından; Eski Türk edebiyatının kaynakları konusunda koca bir okyanustan, aynı okyanusun her hususunu içeren bir avuçtur. Yazıldığı asırdan itibaren geçmişe doğru, kronolojik olarak en az 11 asrın izlerini taşımaktadır. Ayrıca Fasih'in sonradan bilim dünyasına tanıtılan nazirelerini de içermesinden ve özellikle İran edebiyatından 'Örfî'nin şiirleri için yapılan şerhlerden dolayı kaynaklarımız açısından iki değer anlaşılmaması gerekmektedir. Bu değerler indimizde nazire bağlamında bir şiirin başka bir şiirin ortaya çıkmasına sebep olması ve Örfî'nin özelinde şairin üslubunun, ifadesinin ve ifade ettiklerinin şerhe muhtaç olması; bu ihtiyacın sanatsal bir ifade ile şerhe dönüşmesidir. Bu değerler kişilerin ve şiirlerin; şerhler ve nazireler bağlamında kaynak olmasını gerektirir. Yani şiir ve edebiyat da Osmanlı sahası edebiyatı için şiir ve edebiyata kaynaklık etmektedir.

Kaynakça

Ahmed, Kemâl Paşa-zâde (2021). *Dîvan ve Diğer Şiirler*. (M. A. Saraç, Dü.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Akdağ, E. (2017). Ebû Medyen'in (ö. 594/1197) Hayatı, Tasavvuf Anlayışı ve İstiğfâr Kasidesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (43), 283-324.
- Anay, H. (1994). Devvânî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/devvani>. [Erişim tarihi:16.06.2023].
- Atalay M. (2007). *Fasih Ahmed Dede Farsça Divançe*. İstanbul.
- Ayan, H. (1986). Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (21), s. 1-11.
- Aydemir, Y. (1999). *Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eser ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Bilkan, A. F. (1998). *Rami Paşa Divançe*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- Çelebi, Katip (1999). *Keşfü'z-Zünûn 'an-Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn (Cilt 2)*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî.
- Çıpan, M. (1991). *Fasih Ahmed Dede Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- El-Hamîs, e.-H. b. (2006). *Menâkibü'l-Ebrâr ve Mehasinü'l-Ahyâr*. Abu Dabi: Merkezün Zâyed li't-Türâs ve't-Târîh.
- Günaydın, E. (2020). *İsmeti Dîvânı İnceleme-Metin-Dizin*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçli, A. (2015a). Fasîh'in Tenbâkû-nâmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 149-157.
- İçli, A. (2015b). Fasîh'in Yayınlanmamış Türkçe Rubâileri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 111(219), 209-222.
- İçli, A. (2015c). Fasîh'in Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri-Gazeller. *BELGÜ*, (1), 49-73.
- Kalkışım, M. M. (1988). *Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i Dil İncelemesi Transkripsiyonlu Metin ve İndeks*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kallek, C. (2003). Mâverdî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/maverdi>. [Erişim tarihi:17.06.2023]
- Karabey, T. ve Atalay, M. (1999). *Neşâtî Şerh-i Ba'z-ı Kasâ'id-i Urffî*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Levend, A. S. (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özerol, N. (2016). Şeyhülislâm Yahyâ Tefvik Efendi'nin "Müntehab" Adlı Şiir Mecmûası. *Littera Turca (Journal of Turkish Language and Literature)*, 2(1), 343-366.
- Revânî. (2009). *Revânî Divanı*. (Z. Avşar, Dü.) Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Tarlan, A. N. (1997). *Necati Beg Divanı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tulum, M. ve Tanyeri, M. A. (1977). *Nev'î Divan Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Uludağ, S. ve Bayburtlugil, N. (1991). Aynülkudât Hemedânî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aynulkudat-el-hemedani>. [Erişim tarihi: 17.06.2023].